

ДО ІСТОРІЇ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

УДК 069:355/359

© *Вадим МАШТАЛІР*

ІСТОРИКО-СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНИХ МУЗЕЇВ НА ТЕРИТОРІЇ КИЇВСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО ОКРУГУ

У статті висвітлено процес функціонування військово-музейних закладів у Київському військовому окрузі до 1991 р. Закладено фундамент для формування переліку військово-історичних музеїв, що створювалися у повоєнний період. Автором відслідковано характерні риси радянської ідеологічної політики у сфері розвитку військової музейної справи. Проаналізовано особливості впливу радянської влади на військове музейництво в загальній системі культурно-освітньої роботи в Україні.

Ключові слова: *військово-історичний музей, музейна справа, музеєзнавство.*

Друга світова війна завдала страшних збитків культурній спадщині України. У 1945 р. музеї України перешли в підпорядкування Комітету в справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР. Проте до кінця 1950-х років плани більшості музеїв не розглядалися, не велася пошукова та науково-дослідна робота.

Після Другої світової війни ідеологічною вказівкою у роботі музеїв стала постанова ЦК КПРС «Про підвищення ролі музеїв в комуністичному вихованні трудящих» (1964). Відповідно до неї центральним комітетам компартій союзних республік, Міністерству культури СРСР і міністерствам культури союзних республік «запропоновано організувати в усіх музеях, крім меморіальних, відділи по радянському періоду – від Великої Жовтневої соціалістичної революції до наших днів. В експозиціях музеїв повинні бути відображені успіхи комуністичного будівництва в СРСР, перемога ленінського курсу Комуністичної партії, боротьба радянського народу за здійснення програми КПРС, заходи партії по подальшому підйому промисловості, сільського господарства і культури, підвищення добробуту народу» [1, 12].

Згідно з наказом Міністерства культури УРСР від 10 грудня 1973 р. № 540 «Про дальше покращення обслуговування відвідувачів музеїв в Українській

РСР» «головна увага в науково-освітній роботі музеїв приділяється пропаганді ленінських документів, матеріалів XXIV з'їзду КПРС та 50-річчя утворення СРСР, про соціалістичне змагання в країні, дружбу та інтернаціональні зв'язки трудящих республіки» [2, 89].

Отже, у музейній експозиції основний акцент було зроблено на радянському періоді, оскільки на протигагу буржуазному музеєзнавству, яке створює, як правило, штучні хронологічні межі для відображення історичного процесу в музеях і закликає до того, щоб об'єктом вивчення були лише віддалені історичні періоди, переважно давнина, марксистське музеєзнавство особливо підкреслює значимість вивчення та музейного документування новітніх періодів і, насамперед, епохи соціалізму, включаючи її сучасний етап, адже це суттєво розширює можливості історичних і краєзнавчих музеїв у реалізації їх завдань і повною мірою відповідає марксистському розумінню місця музею в сучасному суспільстві [3, 7].

У цій статті була порушено питання дослідження історичних передумов функціонування військово-музейних закладів у Київському військовому окрузі за радянських часів та початку формування мережі військових музейних закладів до 1991 р.

З перших кроків становлення радянської влади, яка не мала своєї власної історії та історії свого війська, почалося приділення великої уваги партійного керівництва до створення армійських музеїв, музеїв трудової слави, кімнат бойової (трудова) слави та кімнат історії військових частин, що організаційно входили до складу військових округів, які дислокувалися на території України [4, 188–191]. Саме тому в СРСР особливе місце відводилося музеям В. Леніна, Героїв Революції, війни 1941–1945 рр., Героїв праці, а всі інші музеї обов'язково мусили виконувати роботу з ідеологічного виховання глядача.

Незважаючи на досить активну діяльність громадських організацій і, перш за все, Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, у республіці не існувало науково-дослідного центру з історичного краєзнавства. Творча громадськість пропонувала створити такий осередок. Враховуючи ці пропозиції, у 1979 р. в Інституті історії Академії наук УРСР був створений відділ історико-краєзнавчих досліджень. На відділ покладалися завдання розробки теоретичних проблем історичного краєзнавства, науково-методичного керівництва підготовкою праць з історії міст і сіл, фабрик, заводів, колгоспів, радгоспів, вивченням пам'яток історії й культури України, складанням їх багатотомного «Зводу», узагальненням досвіду діяльності історичних музеїв, виробленням рекомендацій щодо видання історико-краєзнавчої та туристичної літератури.

Ініціатором створення відділу історико-краєзнавчих досліджень і першим його завідувачем був відомий державний і громадський діяч, академік АН УРСР, голова Українського товариства охорони пам'яток історії та культури П.Т. Тронько [5]. Серед перших його співробітників – д.і.н. Є.М. Складенко,

к.і.н. Г.Г. Денисенко, С.З. Заремба, О.І. Лугова, Г.І. Серебряков, В.Ф. Сокурєнко, Є.П. Талан, канд. мистецтвознавства В.І. Тимофієнко, науковці – Р.І. Бондарєнко, Г.А. Вербилєнко, І.І. Гомоляка, Т.Ф. Григор'єва, Ю.З. Данилюк, Т.І. Катаргіна, О.Д. Кузьмінська, С.А. Ничкало, М.Я. Петухов, В.К. Сподарєнко, Л.В. Соляник, Л.В. Шевченко та ін.

Після поразки у визвольних змаганнях і встановленні радянської влади в Україні створюється мережа військових музейних установ, яка не потрапила до кола зору і не була вивчена та досліджена Українським товариством охорони пам'яток історії та культури. Військова тематика, історія та діяльність Червоної армії знаходить відображення в історичних, краєзнавчих, а також у музейних кімнатах військових частин [6, 197–199; 7, 4–5]. До 1940 р. в Україні працювало близько 140 музеїв: історичних, історико-краєзнавчих, мистецьких, меморіальних [8]. Як різновид історичних музеїв військово-історичні музеї в той час не виокремлювалися.

Дослідження військових музейних утворень радянської доби на Україні є необхідним засобом для реконструкції історії музейної справи в українській науковій історіографії, подальшого формування та розвитку державної музейної мережі в сучасних політико-економічних умовах. Саме тому тема цього дослідження актуальна.

Мета статті полягає в проведенні наукового дослідження історії формування та принципів функціонування військово-історичних музеїв на прикладі музейних утворень військових частини Київського військового округу. Досі цьому питанню не приділялося достатньої уваги, тому в українській історіографії знайти наукові праці в цьому напрямі дуже складно. У роботі були використані опубліковані документи з архівів музейних установ [9, 196–202], а також розглянуті друковані матеріали в періодичних виданнях [10, 34; 11, 161–176], збірки текстів виступів на наукових конференціях [4] та інша друкована продукція, що видається музейними закладами [7; 12, 151–158].

Радянська держава як типова тоталітарна система монополізувала всі форми і засоби культурного життя. За їх допомогою відбувалося формування свідомості суспільства відповідно до ідеологічного курсу, накресленого Комуністичною партією. Для реалізації цього завдання, серед інших засобів, досить ефективно використовувалися музеї.

У радянські часи територія України славилася наявністю великої кількості військово-навчальних закладів і військових частин, які входили до складу дивізій, а ті зі свого боку – в армії та українські округи.

Після визволення Києва, 6 листопада 1943 р., вже у березні 1944 р. уряд України ухвалив постанову «Про виставку професійного озброєння і техніки у місті Києві», яку намічали відкрити у Пушкінському парку (неподалік від кіностудії О. Довженка і Палацу культури заводу «Більшовик»). 25 лютого 1945 р. виставка була урочисто відкрита. На ній було представлено понад 5000 експонатів (трофеї чотирьох Українських фронтів) [12, 151–158].

19 травня 1944 р. уряд України ухвалив постанову про організацію нової виставки «Партизани України в обороні проти німецько-фашистських загарбників», яка була відкрита 30 квітня 1946 р. в Києві, в будинку, де тепер знаходяться комісії Верховної Ради України (вул. Грушевського, 18). У залах на двох поверхах перед відвідувачами було розміщено 15 000 експонатів. Ці дві виставки були відкриті для відвідування до осені 1951 р. Починаючи з 1951 р., подібні виставки трофеїв Червоної армії в Києві, та й взагалі в Україні не проводилися. Значна частина експонатів (надто великогабаритна військова техніка – танки, самохідні артилерійські установки, артилерійські системи, літаки тощо) пішла на металобрухт, менша частина – була передана до різних музеїв і використовувалась у їх експозиціях чи зберігалась у фондосховищах [6, 198–200].

Так, з формуванням таких військових закладів, як Воєнної академії військ протиповітряної оборони, Київського воєнного суворовського училища, Київського вищого воєнного інженерного училища зв'язку, Київського вищого танкового інженерного училища, Київського вищого загальновійськового командного училища, Київського вищого інженерного радіотехнічного училища, Київського вищого морського воєнно-політичного училища, Київського вищого воєнного авіаційного інженерного училища, Харківського вищого танкового інженерного училища, Харківського вищого воєнного авіаційного училища льотчиків, Чернігівського вищого воєнного авіаційного училища льотчиків, Донецького вищого воєнно-політичного училища інженерних військ і зв'язку, Васильківського воєнного авіаційного технічного училища та Житомирського вищого училища радіоелектроніки одразу розпочалися заходи щодо формування військових музеїв училищ. Зазначені музейні утворення прославляли, насамперед, бойові подвиги героїв-випускників, зберігали їх особисті речі та розповідали про славетні військові традиції навчального закладу [9, 196–202; 11, 161–176].

Військові частини радянської армії, що дислокувалися на території України, створювали в переважній більшості кімнати бойової слави або кімнати історії військової частини, в тому числі позаштатні.

Так, наприклад, відповідно до наказу командувача військами Київського Червонопрапорного воєнного округу від 20 липня 1985 року № 95 «Про підсумки участі армійських музеїв і кімнат бойової слави, музеїв трудової слави і кімнат історії частин округу в Всесоюзному огляді науково-просвітницької роботи музеїв, присвяченому 40-річчю Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні» найбільш вагомих результатів у процесі зазначеного огляду отримали кімнати бойової слави наступних військових частин: 32527, 19679, 61610 та 01094.

Орієнтовний перелік армійських музеїв та музеїв трудової слави, кімнат бойової (трудої) слави та історії військових частин Київського військового округу наведено автором у таблиці.

У 1956 р. при Київському окружному будинку офіцерів (нині – Центр культури, просвіти та дозвілля Збройних Сил України, вул. Грушевського, 30/1)

було засновано воєнно-наукове товариство, члени якого вивчали і узагальнювали досвід німецько-радянської війни 1941–1945 рр., займалися пропагандою воєнно-наукових знань, воєнно-патріотичним вихованням молодого покоління.

6 листопада 1967 р. був відкритий Музей історії військ Київського Червонопрапорного військового округу за рішенням командувача військового округу, генерал-полковника (з 1977 р. маршала Радянського Союзу) В.Г. Кулікова [13, 145–148]. Музей розмістився в приміщенні окружного будинку офіцерів.

Музей історії військ Київського Червонопрапорного військового округу діяв до проголошення незалежності України. У 1991 р. він був розформований. Частину експонатів вивезли до Москви, чимало документів і матеріалів – до Центрального музею Збройних Сил України [6, 195–196]. На жаль, подібну долю наслідували й інші військово-історичні музеї, що формувалися та функціонували в період радянської доби на території України.

До питання дослідження передумов створення військово-історичних установ неможливо не згадати про громадські музеї, оскільки головною метою створення громадських музеїв при навчальних закладах було забезпечення наочності та предметності процесу викладання та підготовки кадрів і захисників держави. До цієї групи належать музеї шкіл, середніх спеціальних та вищих навчальних закладів [9, 197]. У 1970–1980-х роках значну увагу в школах приділяли краєзнавству та військово-патріотичному вихованню. Учні брали активну участь у численних походах та Всесоюзній туристсько-краєзнавчій експедиції «Моя Вітчизна – СРСР», яка була частиною Всесоюзного походу комсомольців і молоді по місцям революційної, бойової і трудової слави Комуністичної партії та радянського народу [9, 198].

Матеріали пошукової роботи стали основою для створення багатьох шкільних музеїв бойової слави військових округів, полків і окремих родів військ. Так, на початку 1980-х років був створений Музей бойової слави 5-го гвардійського Червонопрапорного Севастопольського полку авіації далекої дії у середній школі № 44 м. Дніпропетровська [10, 34]. 19 квітня 1985 р. був відкритий Музей бойової слави двічі Червонопрапорного Вітебського 135-го ближне-бомбардувального і штурмового авіаційного полку при Харківській ЗОШ № 37. У місцевій школі в с. Бохоники, неподалік від Вінниці, був відкритий Музей 88-го винищувального авіаційного полку [14, 11].

У справі поліпшення підготовки висококваліфікованих спеціалістів сприяла діяльність музеїв історії середніх спеціальних та вищих навчальних закладів, які почали з'являтися вже на початку 1970-х років. Музеї діяли в рамках навчально-виховної роботи навчальних закладів та були осередком збереження пам'яток їхньої історії, науки та техніки [9, 198–199]. У 1971 р. був створений Музей Чернігівського вищого військового авіаційного училища льотчиків, який розташовувався у клубі училища, з 1973 р. вже приймав відвідувачів Музей історії Харківського вищого військового авіаційного училища льотчиків ім. двічі Героя Радянського Союзу С.І. Грицевця [15, 9; 16, 1]. У 1976 р. відкрився Музей

історії Кременчуцького льотного авіаційного училища, а трохи пізніше – Музей Криворізького авіаційного училища [17, 14].

Згідно з наказом головного командуючого військами протиповітряної оборони (ППО) від 18 грудня 1982 р. № 100 «Про упорядкування діяльності військових музеїв у Військах ППО» і додатку до нього Харківська військова інженерна радіотехнічна академія ППО ім. маршала Радянського Союзу Л.О. Говорова зобов'язувалася створити військовий музей. З 26 квітня 1985 р. відповідно до наказу начальника академії ППО «Про відкриття музею академії і заохочення особового складу» був відкритий загальнодоступний музей академії [9, 196–202].

Аналізуючи державну політику в царині музейної справи, варто зазначити, що музейний світ у цілому і всі його елементи знаходяться у постійному русі, котрий, як свідчить історичний досвід, то згасає, то посилюється. Радянська доба є тому яскравим прикладом, коли при її становленні військово-історичні музеї перебували у точці максимальної рухливості, а при її розпаді – у динамічній мінливості. Наступний етап розвитку військового музейництва розпочався вже у роки незалежності України, але це окремий напрямок наукового дослідження, якому сьогодні приділяють увагу багато науковців.

Автор окремо зазначає, що військово-історичні музеї радянської доби, виконуючи функції документування, консервації, ідентифікації та просвіти, виконували важливу функцію у рецепції комунізму. Процес вивчення військових музеїв радянського минулого пов'язаний із певною культурною політикою і спрямований на формування сучасних ідентифікаційних проектів, що маркують нову ментальну карту Європи.

Таблиця

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК
армійських музеїв та музеїв трудової слави, кімнат бойової (трудової)
слави та історії військових частин Київського військового округу

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові, військове звання керівника (начальника)	Прізвище, ім'я та по батькові заступника керівника (начальника) з політичної роботи	Місце знаходження (адреса) воєнного музею (кімнати бойової слави)	Кількість одиниць зберігання основного фонду
Армійські музеї та музеї трудової слави				
1.	майор ДАНЧЕНКО Володимир Васильович	полковник РИБЧЕНКО Євген Володимирович	ВВВАУШ, Ворошиловградське вище військово-авіаційне училище штурманів імені Пролетаріатів Донбасу, м. Ворошиловград, 348004	180

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові, військове звання керівника (начальника)	Прізвище, ім'я та по батькові заступника керівника (начальника) з політичної роботи	Місце знаходження (адреса) воєнного музею (кімнати бойової слави)	Кількість одиниць зберігання основного фонду
2.	полковник УСИК Петро Андрійович	полковник РОТАНЬ Микола Петрович	КВВІДЧУЗ, Київське вище військове інженерне двічі Червонопрапорне училище зв'язку ім. М.І. Калініна, м. Київ-149	100
3.	майор ЧУХЛІБ Віктор Володимирович	полковник ІСАЄВ Юрій Сергійович	ХВВАГЧУ, Харківське вище військове авіаційне інженерне Червонопрапорне училище, м. Харків-48, вул. Володарського,46	500
4.	НОСКОВА Олена Анатоліївна	полковник ЗОТОВ Едуард Петрович	ЖВУРЕ, Житомирське військове училище радіоелектроніки, м. Житомир-23, Богунія	1000
5.	полковник ДУБОВ Олександр Фролович	полковник ЧЕРКАСОВ Анатолій Фролович	Військова академія військ протиповітряної оборони імені А.М. Василевського м. Київ, просп. Повітрофлотський, 28	3200
6.	майор КАЛЬМУК Богдан Антонович	полковник СОКОЛОВ Микола Михайлович	КВЗРІУ ім. Кирова, Київське вище зенітне ракетне інженерне ордена Леніна Червонопрапорне училище імені С.М. Кирова, м. Київ	230
7.	підполковник ГАВРИШ Дмитро Вакулович	полковник ОВОДКОВ Михайло Васильович	ПВЗРЧКУ, Полтавське вище зенітне ракетне Червонопрапорне командне училище імені генерала армії М. Ф. Ватутіна, м. Полтава	100
8.	старший лейтенант ЄФИМОВ Сергій Васильович	підполковник ОВСЯНИКОВ Микола Петрович	Обласний військовий комісаріат, м. Кіровоград	150
9.	капітан 2 рангу ОЛИШЕВ Микола Петрович	контр-адмірал АБРАМОВ Володимир Васильович	КВВМПУ, Київське вище військово- морське політичне училище, м. Київ	450

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові, військове звання керівника (начальника)	Прізвище, ім'я та по батькові заступника керівника (начальника) з політичної роботи	Місце знаходження (адреса) воєнного музею (кімнати бойової слави)	Кількість одиниць зберігання основного фонду
10.	полковник КЮЛЛО Валентин Іванович	генерал-майор авіації БЖЕЗОВСЬКИЙ Михайло Володимирович	Київське вище військове авіаційне інженерне училище, м. Київ-43	400
11.	КАЛАДЖИЄВ Іван Маркович	БОЙКО Микола Макарович	Гарнізонний будинок офіцерів, 320000, м. Дніпропетровськ, вул. Леніна, 3	1200
12.	ФЕДЮКИН Микола Іларіонович	підполковник МЕДВЕДСЬКИЙ	в/ч 02806, 17-та танкова дивізія, м. Кривий Ріг-46	300
13.	ЛОГВИНОВ Леонід Іванович	полковник КЛИМАНОВ Володимир Михайлович	Гарнізонний будинок офіцерів, 322022, смт Гвардійське Новомосковського району Дніпропетровської області	300
14.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 06667, Штаб 25-ї гвардійської Криворізької Червонопрапорної ордена Суворова стрілецької дивізії, м. Чернігів	1230
15.	капітан ХЕНКИН Геннадій Маркович	полковник ВЛАСОВ Олексій Михайлович	в/ч 03304, 25-та Чапаївська гвардійська стрілецька дивізія, Полтавська область, м. Лубни	4200
16.	майор ІВАНЕНКО Дмитро Аврамович	член воєнного комітету, командир в/ч 59259, генерал-майор ІВАНІН Павло Васильович	Гарнізонний будинок офіцерів, м. Чернігів-57, вул. Шевченка, 57	30
17.	ВАСИЛЕНКО Тимофій Юрійович	РОДНЄВ Володимир Степанович	Київське вище інженерне радіотехнічне училище, 252064, м. Київ-64, вул. Мельника, 81	52
18.	КУРІННИЙ Віталій Сергійович	ТРИФИМОВСЬКИЙ Павло Михайлович	в/ч 61809, Казенне підприємство спеціального приборобудівництва «Арсенал 2», м. Київ-10	80

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові, військове звання керівника (начальника)	Прізвище, ім'я та по батькові заступника керівника (начальника) з політичної роботи	Місце знаходження (адреса) воєнного музею (кімнати бойової слави)	Кількість одиниць зберігання основного фонду
19.	майор ШЕРЕМЕТ Василь Федорович	підполковник ЄВСЄЄВ Олексій Іванович	в/ч 54232, 162-га ракетна бригада 6-ї гвардійської Червонопрапорної танкової армії, м. Біла Церква-10	34
20.	лейтенант ТЕСЛЯКОВ Михайло Олексійович	полковник САЛТИКОВ Олексій Михайлович	Гарнізонний будинок офіцерів, Музей бойової слави, смт Десна Чернігівської області	150
21.	капітан ГАПОН Микола Михайлович	підполковник ТКАЧЕНКО Вадим Вікторович	в/ч 43128, 41-ша гвардійська танкова Корсунсько-Дунайська ордена Суворова дивізія, Музей бойової слави, м. Черкаси	73
22.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 36836, 108-ма зенітна ракетна бригада, м. Золотоноша	540
23.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 39980, Штаб 111-ї танкової Червонопрапорної дивізії	1150
24.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 07048, 48-ма навчально- танкова дивізія, смт Десна Чернігівської області	847
25.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 03304, 25-га гвардійська стрілецька дивізія, м. Лубни	1430
26.	прапорщик ВИШНЯКОВ Валентин Іванович	підполковник ЄЛЕТІН Микола Миколайович	в/ч 24537, 75-та гвардійська стрілецька дивізія, м. Чугуїв	2000
27.	КОВАЛЬОВ Данило Матвійович	начальник будинку офіцерів ШУЙСЬКИЙ Василь Васильович	Гарнізонний будинок офіцерів, Музей історії військ Червонопрапорного Київського воєнного округу, м. Харків-98, вул. Свердлова, 184	600
28.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	Музей історії військ Харківського гарнізону	1500

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові, військове звання керівника (начальника)	Прізвище, ім'я та по батькові заступника керівника (начальника) з політичної роботи	Місце знаходження (адреса) воєнного музею (кімнати бойової слави)	Кількість одиниць зберігання основного фонду
29.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 68180, 47-ма мотострілкова дивізія, м. Конотоп	1350
30.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 31429, 46-та мотострілецька дивізія, м. Луганськ	1320
31.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 65408, 26-й авторемонтний завод, м. Харків	74
32.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 11891, Завод «Тракторних пускових двигунів», м. Харків	85
33.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 61606, 132-й гвардійський мотострілковий полк, м. Лубни	1480
34.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	Музей Київського вищого загальновійськового командного училища ім. М.В. Фрунзе, м. Київ	1320
35.	підполковник ХОМХОТЬКО Микола Володимирович	полковник СИРОВЯТКИН Микола Іванович	Музей Київського вищого танкового інженерного училища ім. І.І. Якубовського, м. Харків-97	1400
36.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	Музей Київського вищого воєнного інженерного училища зв'язку ім. М.І. Калініна	1500
37.	КОСОБСЬКИЙ Семен Григорович	ПУСТОВ Валентин Олександрович	Музей Харківського вищого воєнного авіаційного училища льотчиків ім. двічі Героя Радянського Союзу С.І. Грицевця, 310028, м. Харків-28	150
38.	підполковник ЗАЙЦЕВ Сергій Павлович	полковник КУЗНЕЦОВ Юрій Іванович	Музей Васильківського воєнного авіаційного технічного училища ім. 50-річчя Ленінського комсомолу України, м. Васильків	350

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові, військове звання керівника (начальника)	Прізвище, ім'я та по батькові заступника керівника (начальника) з політичної роботи	Місце знаходження (адреса) воєнного музею (кімнати бойової слави)	Кількість одиниць зберігання основного фонду
39.	завідувач музею СУПРУНЕНКО Василь Петрович	секретар парткому частини КЕБНАК Євген Іванович	в/ч 52255, Київський бронетанковий завод, 252093, м. Київ-93	286
40.	старший лейтенант ХРИСТЮК Володимир Степанович	підполковник ДМИТРЕНКО Володимир Дмитрович	в/ч 07224, 72-га гвардійська мотострілецька дивізія, 256402, м. Біла Церква-2	60
41.	майор ГЛОБА Віктор Яковлевич	полковник БЕЛОУСОВ Борис Іванович	в/ч 36895, 7-ма гвардійська повітряно-десантна Червонопрапорна ордена Кутузова дивізія, с. Черкаське Дніпропетровської області	30
42.	майор ГАЛИУСОВ Ігор Миколайович	полковник САМАРА Володимир Харитонович	Музей Донецького вищого воєнно-політичного училища інженерних військ і зв'язку, м. Донецьк-90	30
43.	полковник БАЙНЕТОВ Дмитро Федорович	НОВІКОВ Аркадій Васильович	Музей Чернігівського вищого воєнного авіаційного училища льотчиків, 250003, м. Чернігів-3	20
44.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 55484, «Харківський бронетанковий ремонтний завод», м. Харків	50
45.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	Музей Харківського вищого танкового інженерного училища, м. Харків	500
46.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	Музей Київського воєнного суворовського училища, м. Київ	600
Кімнати бойової (трудової) слави та кімнати історії частин				
47.	майор РОЛДУГІН Сергій Сергійович	майор ФУТОРНІЙ Микола Петрович	в/ч 64324, Навчальний полк зв'язку, м. Бориспіль-1, Кімната історії частини	45

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові, військове звання керівника (начальника)	Прізвище, ім'я та по батькові заступника керівника (начальника) з політичної роботи	Місце знаходження (адреса) воєнного музею (кімнати бойової слави)	Кількість одиниць зберігання основного фонду
48.	старший лейтенант РИЖЕНКОВ Михайло Костянтинович	полковник ГИЖКО Олексій Никифорович	в/ч 62620, 36-та мотострілецька дивізія, м. Артемівськ	1500
49.	капітан КОБИЛИНСЬКИЙ Роман Олександрович	полковник БЕЛОНОГОВ Олексій Іванович	в/ч 55579, Кімната історії частини, 251935, с. Гончарівське, Чернігівська область	1200
50.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 22388, 48-ма стрілецька дивізія, с. Башкирівка Харківської області	95
51.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 21335, 473-й окремий механізований полк цивільної оборони, с. Лоскутівка Луганської області	120
52.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 73413, 442-й Донецький полк цивільної оборони	56
53.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 11345, 445-й окремий полк цивільної оборони, м. Жданівка, Донецька область	86
54.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 19679, 380-й танковий полк, м. Чугуїв	74
55.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 61610, 136-й гвардійський мотострілковий полк, м. Лубни	85
56.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 32527, 389-й гвардійський навчальний важкий танковий двічі Червонопрапорний орденів Суворова і Олександра Невського полк, с/мт Десна	50

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові, військове звання керівника (начальника)	Прізвище, ім'я та по батькові заступника керівника (начальника) з політичної роботи	Місце знаходження (адреса) воєнного музею (кімнати бойової слави)	Кількість одиниць зберігання основного фонду
57.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 01094, 51-й гвардійський авіаційно-транспортний полк, м. Олександрія	45
58.	старший сержант ЗАЦЕПІН Іван Іванович	полковник ЧВАРКОВ Анатолій Федорович	КМЗ будівельного управління Червонопрапорного Київського воєнного округу, м. Київ-159	30
59.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	135-й завод залізобетонних виробів і конструкцій, м. Київ	75
60.	підполковник ДЕЄВ Юрій Віталійович	ІШАКОВ Анатолій Миколайович	Кімната історії Полтавського вищого командного училища зв'язку, 314036, м. Полтава-36	100
61.	прапорщик ГАЛУШКЕВИЧ Петро Йосифович	підполковник ЗУРАКОВ Фелікс Вікторович	в/ч 01646, «Автозавод», м. Київ-37	130
62.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 59208, Польовий вузол зв'язку, м. Гостомель	45
63.	Інформація відсутня	Інформація відсутня	в/ч 32180, 437-й Дніпродзержинський випробувальний протитанковий артилерійський полк, м. Дніпродзержинськ	29

Джерела та література:

1. Мезенцева Г.Г. Музеезнавство. – К.: Вища школа, 1980. – 120 с.
2. Свінцицький І.О. Про музеї і музейництво. Нариси і замітки. – Львів, 1920. – 147 с.
3. Закон України «Про музеї та музейну справу» // Урядовий кур'єр. – 1995. – 17 серпня. – С. 8–9.
4. Маишталір В.В. Життєвий шлях військово-історичних музеїв радянської доби на території України / В.В. Маишталір // Всеукраїнський Музейний Форум. Матеріали науково-практичної конференції / В загальній редакції Л.О. Гриффена. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – С. 380.
5. Тронько П.Т. Краєзнавство у відродженні історичної пам'яті багатовікових традицій українського народу / П.Т. Тронько // З любов'ю до України. – К., 1995. – 194 с.
6. Маишталір В.В. Розвиток музейної справи в системі Міністерства оборони України / В.В. Маишталір // Праці Центру пам'яткознавства. – К. : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. – 2012. – Вип. 22. – С. 194–211.
7. Віктор Карпов. 100 років з дня створення першого військово-історичного музею в Україні / Віктор Карпов // Український військовий музей. – 2010. – № 2. – С. 4–5.
8. Чадаєва К.Ю. Розвиток музейної справи в Україні в 1920–1930 роки / К.Ю. Чадаєва // Матеріали шостих Сумцовських читань: Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 80-річчю Музею Слобідської України ім. Г.С. Сковороди, 14 квітня 2000 р. – Х.: [Видавництво ХДАДТУ], 2000. – С. 82–26.
9. Лосінська С.В. Історичні передумови виникнення музеїв історії авіації і космонавтики в Україні з середини ХХ ст. / С.В. Лосінська // Збірник наукових праць / Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. – 2012. – С. 196–202.
10. Павленко В. Героям гвардійського полку / В. Павленко // Пам'ятники України. – 1983. – № 3 (75). – С. 34.
11. Семененко Т.Н. Создание новых музеев в СССР (По материалам периодики 1979–1983 гг.) / Т.Н. Семененко // Музейное дело в СССР. Музейная сеть и проблемы её совершенствования на современном этапе: сб. науч. тр. – М., 1985. – С. 161–176.
12. Малаков Д. Київські трофейні виставки / Д. Малаков // Військово-історичний альманах. – 2001. – 4.І (2). – С. 151–158.
13. Маишталір В.В. On the halls of the museum of history of troops of the Kyiv red banner military district (1967–1991 years) / В.В. Маишталір // Актуальний проблемы гуманитарных и естественных наук. – Москва. – 2016. – № 10 (93). Часть I. – С. 145–148.
14. Данильчук Т. Навіки в пам'яті / Тамара Данильчук // Крила України. – 2003. – № 35 (197). – С. 11.
15. Музей под открытым небом // Крила України. – 2008. – № 45 (450). – С. 9.
16. Якименко С. Визначили кращих / С. Якименко // За авіакадри. – 1973. – № 18 (475). – С. 1.
17. Лазарєв В. «Без пам'яті про минуле – немає майбутнього» / Володимир Лазарєв // Крила України. – 2004. – № 19 (233). – С. 14.

© **Вадим МАШТАЛИР**

ИСТОРИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ВОЕННО-ИСТОРИЧЕСКИХ МУЗЕЕВ НА ТЕРРИТОРИИ КИЕВСКОГО ВОЕННОГО ОКРУГА

В статье отражен процесс функционирования военно-музейных заведений в Киевском военном округе до 1991 г. Заложен фундамент для формирования перечня военно-исторических музеев, которые создавались послевоенный период. Автором прослежено типичные черты советской идеологической политики в сфере развития военного музейного дела. Проанализированы особенности влияния советской власти на военное музейное дело в общей системе культурно-образовательной работы в Украине.

Ключевые слова: *военно-исторический музей, музейное дело, музееведение.*

© **Vadim MASHTALIR**

HISTORICAL AND STATISTICAL ASPECTS OF THE FUNCTIONING OF MILITARY HISTORICAL MUSEUMS ON THE TERRITORY OF THE KYIV MILITARY DISTRICT

The article reflects the process of functioning of military museum institutions in the Kyiv military district until 1991. The foundation was laid for the formation of a list of military-historical museums that were created after the war. The author traced the typical features of the Soviet ideological policy in the development of the military museum business. The peculiarities of the influence of the Soviet authorities on the military museum business in the general system of cultural and educational work in Ukraine are analyzed.

Keywords: *Military History Museum, museums, museology.*